

ΤΑ ΚΥΝΗΓΙΑ ΣΤΗ Ν.Α. ΑΤΤΙΚΗ

(από την Ανεξαρτησία ως σήμερα, με σύντομη αναφορά στην ελληνική αρχαιότητα).

Το θέμα που επιλέξαμε παραξενεύει ίσως τον αναγνώστη. Προτιμήθηκε όμως από μερικά άλλα γιατί — απ' ό,τι είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε — λείπει ολότελα μια ανάλογη αναφορά. Και χαιρόμαστε που το αναλάβαμε, επειδή μπορεί να θέσει στον αυριανό ενδιαφερόμενο διάφορα ζητήματα, κυρίως οικολογικά, για σύγκριση και εξαγωγή συμπερασμάτων.

Το όλο κεφάλαιο, στο σύνολό του, είναι και τεράστιο και πολυδιάστατο και πολύπτυχο. Γι' αυτό και περιορίστηκε μόνο στη Ν.Α. Αττική και μάλιστα σε μια συγκεκριμένη περίοδο. Σ' εκείνη δηλαδή που αναφέρεται στη θήρα και στα θηράματα (και γενικότερα στην πανίδα του τόπου) από την ανασύσταση του ελληνικού κράτους ως σήμερα. Για καλύτερη σύνδεση της αναφοράς μας, γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή — από την αρχαιότητα ως την Ανεξαρτησία.

Η παρούσα εργασία είναι αφιερωμένη στο Χρίστο Πέτρου-Μεσογειήτη και στη συμπλήρωση εκατόν πενήντα χρόνων της Αθήνας, σαν πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους των νεότερων χρόνων.

★

★ ★

Δίκαια η θήρα θεωρείται τόσο παλαιά, όσο και η εμφάνιση των έμβιων όντων επί της γης, τα οποία «εξήρχοντο προς άγραν» τροφής. Ήταν η πρωταρχική τους ανάγκη, ο προαιώνιος νόμος της επιβίωσης. Έτσι, δεν αναζητούσε τη λεία του, δεν κυνηγούσε δηλαδή μόνον ο άνθρωπος, αλλά και το ένα ζώο το άλλο.

Ο αρχέγονος εκείνος άνθρωπος, καθόλη τη μακραίωνη εξέλιξή του επινόησε, σαν πιο προηγμένος νοητικά από όλα τα όντα, διάφορα μέσα στο πώς θα μπορούσε να παγιδεύσει τα θηράματα και να τα κάνει δικά του, προασπίζοντας ταυτόχρονα και τον εαυτό του από ενδεχόμενη τους επίθεση και κινδύνους. Ο νους εδώ, εξελικτικά, κυριάρχησε με το χρόνο και εξουδετέρωσε κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο την κτηνώδη μυϊκή δύναμη και τις άλλες γενετικές ή επίκτητες «αρετές» των λοιπών πλασμάτων της φύ-

σης, όπως την όραση, την ακοή, την όσφρηση, την ταχύτητα, την αντοχή κ.λ.π. Κι όταν κόρεσε την πείνα του κι εξασφάλισε την τροφή του ο αρχέγονος εκείνος άνθρωπος, σκέφθηκε ότι το δέρμα των θηραμάτων, οι τρίχες τους, τα νύχια τους και τα δόντια τους θα μπορούσαν θαυμάσια να του χρησιμεύσουν στο να προστατέψει το σώμα του και την υποτυπώδη κατοικία του από το κρύο, φτιάχνοντας, ταυτόχρονα, διάφορα απαραίτητα εργαλεία χρήσιμα για τη ζωή του, από τα κέρατα και τα οστά των θηραμάτων του.

— Πόσο κράτησε εκείνη η περίοδος του ανθρώπου δεν είναι ακριβώς γνωστή, οπωσδήποτε όμως θα ήταν πολύ μεγάλη σε μάκρος και αργή, αλλά βελτιωμένη με την πάροδο του χρόνου. Για να φτάσει, κάποτε, σε ένα κάποιο βαθμό τελειότητας. Τότε, ίσως (ας τους πούμε έτσι) «στους καιρούς» της ελληνικής μυθολογίας.

Λέγεται λοιπόν ότι όταν οι θεοί του ελληνικού πανθέου αποσύρθηκαν στον Όλυμπο, δώρησαν στον κένταυρο Χείρωνα «το εύρημα» (την επινόηση, την εφεύρεσή τους) της θήρας. Για να τη δώσει κι αυτός, με τη σειρά του, σαν προσφορά των θεών στους ημίθεους και διαμέσου τούτων στους ανθρώπους εκείνους που θα διακρίνονταν για τις αρετές τους (βιβλιογρ. αρ. 28, 44). Όπως είναι γνωστό, η μυθολογία μας (61) — είναι πλούσια σε θέματα και ηρωισμούς γύρω και από τα κυνήγια. Θα απαριθμήσουμε εδώ, σαν παράδειγμα, μερικά τέτοια κατορθώματα ημιθέων. Του Ηρακλή, με το φόνο του αρπακτικού πτηνού που έτρωγε τα σωθικά του Προμηθέα δεσμώτη, καθώς και τον ερυμάνθιο κάπρο, τις στυμφαλίδες όρνιθες, το λιοντάρι της Νεμέας. Του Θησέα με το Μινώταυρο και τον (άγριο) μαραθώνιο ταύρο, που τον έφερε ζωντανό στην Αθήνα. Του Περσέα που έπιανε στο τρέξιμο ζαρκαδία και λαγούς. Αλλ' ας σταματήσουμε εδώ και ας μνημονεύσουμε μια πολυδιάστατη μορφή του ελληνικού πανθέου, τη θεά Άρτεμη, που λατρεύτηκε και στη Βραώνα τόσο σαν θεά του κυνηγιού όσο και σαν προστάτιδα της ζωής του υπαίθρου. Η αττική δηλαδή παράδοση, σχετικά με το θεσμό της «αρκτηίας» θεάς αναφέρει πως οι Αθηναίοι είχαν κάποτε σχιστώσει στο ιερό της, στη Βραώνα, μίαν αρκούδα και ότι η Άρτεμη απαίτησε, για εξιλασμό, να της αφιερώσουν από δω και στο εξής ανύπαντρα κορίτσια (βιβλιογρ. αρ. 29).

Το πόση σημασία έδινε ο αρχαίος ελληνικός κόσμος για το κυνήγι καταφαίνεται και από τον αριθμό των διασωθέντων αναγλύφων και αγγαμάτων της κυνηγέτιδας και ταυτόχρονα προστάτιδας του κυνηγιού θεάς αλλά και από το πλήθος των παραστάσεων σε αγγεία, στα οποία απεικονίζονται σκυλιά, θηρευτές και θηράματα. Και θα τελειώσουμε με την ελληνική μυθολογία περιοριζόμενοι μόνο σε ελάχιστα σημεία, σχετικά με τις μεταμορφώσεις του Δία άλλοτε σε κύκνο κι άλλοτε, για να αποκρύψει τις μπερμπαντιές του, σε μεταμορφώσεις κοριτσιών, όπως της Αλκυονίδας σε θαλασσοπούλι.

Αλλά και των αρχαίων (Ελλήνων κυρίως αλλά και των Ρωμαίων) συγγραφέων οι αναφορές, σχετικά με τη θήρα και τα θηράματα, είναι ατέλειωτες. Από τους ιχνηλάτες κύνες ως τα χρησιμοποιούμενα όργανα και τους τρόπους της θήρας, μέχρι τις σχετικές παροιμίες και αυτήν ακόμη τη... μαγειρική! Σαν παράδειγμα, υπάρχει ο «Κυνηγετικός» του Αρριανού (8) και του Ξενοφώντα (44). Και ο Ησίοδος (18), ο Όμηρος (45, 46), ο Αριστοτέλης (4), ο Πλάτων (57), ο Πausανίας (54,55) ο Θουκυδίδης (18 β) και τόσοι άλλοι έγραψαν κάτι σχετικό με τη θήρα, όπως έγραψαν και οι Ρωμαίοι Κικέρων, Οβίδιος, Αιλιανός, και ο Οππιανός, ο εκ Συρίας, στα «Κυνηγετικά» του.

Σχετικό με το κυνήγι είναι και οι προλήψεις των αρχαίων με το πέταγμα των πουλιών κυρίως, οι «οιωνοί», τα σημάδια δηλαδή, τα προμηνύματα. Οι αρχαίοι λοιπόν πίστευαν ότι τα μαντικά πουλιά ήσαν σταλμένα από τους θεούς (18, στίχος 779) και (45, Μ στίχος 237, ως 46 ο' 526-532). Ο αϊτός που έστελνε ο Δίας στους θνητούς, ύστερ' από δέηση, ήταν ο «φιλιτατος των οιωνών» (Οδ. ω' 293, Ιλιάδ. Θ' 247-48). Επειδή το θέμα με τα πουλιά, το πέταγμά τους, το είδος των πουλιών, οι κραυγές τους κ.ό. είναι ανεξάντλητο, παραπέμπουμε τον αναγνώστη, έτσι σαν δείγμα, σε μερικούς αρχαίους Έλληνες συγγραφείς (Οδυσ. ο' στ. 531-32, // Αριστοφ. Ιππής 639, // Αριστοφ. Σφήκες 1086-89, // Ξενοφ. Κύρου Ανάβ. ΙΙΙ, 2, 9, // Ξεν. Κύρου Παιδ. Ι, 6, 1, // Ξεν. Ελληνικά Ι, 4, 12 //, Στράβ. Α' κεφ. 2, C 35 // Πausανίου Ηλειακά 14, 1, Ευρυπίδου Ιππολ. 1057-59 // Ευρυπ. Φοίνισσαι 8 3 9, //, Ευρυπ. Αυλ. 607 // Πλουτ. Γυναικών αρεταί 252 f). Το πέταγμα μιας κουκουβάγιας «προδίκασε» τη νίκη των Ελλήνων στη ναυμαχία της Σαλαμίνας (βιβλιογ. 58). Και, τέλος, ας φτάσουμε στις «όρνιθες» του Αριστοφάνη (7) Πέρα - ως πέρα το έργο τούτο είναι ένα χάρισμα σάτιρας, στο τι λένε τα πουλιά στους ανθρώπους (ιδιαίτερα στους στίχους 716-722).

★

★ ★

Όπως οι αρχαίοι Έλληνες, έτσι και οι Βυζαντινοί ασχολούνταν με τη θήρα. Εδώ βλέπουμε ότι απαγορευόταν το κυνήγι στους κληρικούς (Παπαδόπουλος Κεραμεύς, Φαίδων Κουκουλές, σελ. 387), ενώ στους στρατιώτες μόνο σε περίοδο ειρήνης (Κουκουλές, Ε 1 326). Ο υπόλοιπος κόσμος, λαός, πλούσιοι, άρχουσα τάξη και αξιωματούχοι μέχρι κι οι αυτοκράτορες, κυνηγούσαν. Στους τοίχους μάλιστα των παλατιών των τελευταίων τούτων υπήρχαν ψηφιδωτές παραστάσεις από σκηνές θήρας, όπως μαθαίνουμε από το Νικήτα Χωνιάτη (Κουκουλές 388). Σκηνή θήρας κατά τον ΙΒ' ή ΙΓ' αιώνα επί προστομιαίου έχει δημοσιευθεί από τον Α. Ορλάνδο (Αρχ. Δελτ. Θ' (1924, 25), 190). Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με το κυνήγι

στους Βυζ. χρόνους, ο ενδιαφερόμενος βρίσκει εκτεταμένα αλλού (Κουκου-
λές, θήρα τ. Ε.)

Κατά τη Λατινοκρατία η θήρα ήταν αποκλειστικό προνόμιο των
φεουδαρχών ευγενών, ενώ οι πληβείοι δεν είχαν αυτό το δικαίωμα. Ο πα-
ραβάτης τιμωρείτο με σκληρές ποινές. Μαθαίνουμε όμως ότι οι Λατίνοι
δυνάστες του Δουκάτου της Αθήνας (37 - σελ. 463) καλούσαν τους συγ-
γενείς τους να έρθουν στην Αττική, όπου τους οργάνωναν και κυνήγια. Το
ίδιο συνέβαινε και στην τουρκοκρατία. Ο Σουλτάνος Μωάμεθ ο Β΄ κυνη-
γούσε στις περιοχές του πρώην Δουκάτου της Αθήνας.

★

★ ★

Το κυνήγι όμως, με την πάροδο του χρόνου δεν ήταν, όπως αρχικά
(και σήμερα μάλιστα πολύ περισσότερο δεν είναι) ένας αναγκαίος τρόπος
επιβίωσης. Ήταν παράλληλα και μια προσφορά, ένα δείγμα στοργής και
αγάπης, όπως η πράξη εκείνη του Ησαύ που βγήκε κυνήγι για να προσφέ-
ρει στον πατέρα του κάτι εκλεκτό, για έδεσμα (Γεν. ΚΖ΄ 5). Και σήμερα
ακόμη η αποστολή κυνηγιού σαν προσφορά-δώρο αποτελεί μια ευχάριστα
δεκτή, πλούσια και ευγενική χειρονομία. Το ίδιο και σε μια πρόσκληση σε
σπίτι με πιάτο από κυνήγι ή σε ξενοδοχεία με ευκαιρία εβδομάδας κυνη-
γιού.

Όμως, πέρα από αυτά, ας δούμε τη θήρα και από άλλη σκοπιά, όχι
λιγότερο ενδιαφέρουσα.

— Το κυνήγι (και σε επέκταση τα θηράματα και η πανίδα) είναι οίστρος.
Είναι το κεντρί που σπρώχνει στους ανθρώπους σε καλλιτεχνική δημιουρ-
γία. Είναι διέγερση, είναι πόθος, έξαψη, ενθουσιασμός, μανία. Έχει θέλγη-
τρα, είναι έρωτας. Αποτελεί, με ένα λόγο, πηγή έμπνευσης. Ρίξτε μια μα-
τιά σε έργα καλλιτεχνών και λογοτεχνών. Στους ποιητές δηλαδή και στους
πεζογράφους, στους μουσουργούς και στους ζωγράφους και στους γλύπτες
της παγκόσμιας και της δικιάς μας λογοτεχνίας, που εδώ αναφέρουμε στα
γρήγορα (1, 2, 9, 11, 12, 13, 21, 22, 24, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38,
39, 40, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 60, 74, 75). Ακόμη και σκιτσογράφοι,
ποιητές και πεζογράφοι βρήκαν ακένωτες πηγές για σάτιρα.

Εκτός από τα παραπάνω, όμως, το κυνήγι είναι μια ευχαρίστηση, μια
ξεκούραση, μια ενασχόληση, ένα άθλημα, μια άσκηση. Φέρνει τον άνθρωπο
πιο κοντά στη φύση, τον απομακρύνει (έστω και πρόσκαιρα αλλά συχνά)
από την καθημερινότητα. Γι' αυτό και είχε, και εξακολουθεί να έχει, τό-
σους πολλούς και φανατικούς οπαδούς.

Έχουμε τη γνώμη ότι λίγα θέματα-λέξεις (όπως η λέξη θήρα) είχαν
κι έχουν —σ' όλο τον κόσμο— τόσους πολλούς και ένθερμους θιασώτες ό-
λων των κοινωνικών τάξεων κάθε απόχρωσης και βαθμίδας, κάθε επαγ-

γέλματος και διανόησης, κάθε θρησκευματος και ηλικίας. Από αρχηγούς κρατών, εστεμένους και ευγενείς, από πολιτικούς, στρατηγούς και ιερωμένους, από νομπελίστες και διανοούμενους ως τους απλούς ανθρώπους, αγρότες ή εργάτες ή υπαλλήλους, που όλοι τους είναι παθιασμένοι λάτρεις του. Και όλοι τούτοι οι τελευταίοι δεν είναι λίγοι. Εκπλήσεται κανείς μαθαίνοντας ότι οι άδειες κυνηγιού, χρόνο με το χρόνο (Μυλωνάς, σελ. 123) πλησιάζουν τις άδειες ικανότητας οδηγού αυτοκινήτου. Και αυτό δε συμβαίνει μόνο σε μάς αλλά και σ' όλα τα (αναπτυγμένα) κράτη του κόσμου.

★

★ ★

Γενικά, κατά τους έξι αιώνες της υποτέλειας, δεν μπορούμε φυσικά να μιλάμε για Έλληνες κυνηγούς, αλλά για σπάνιους και παράτολμους λαθροθήρες. Σε αδρές γραμμές ο ραγιάς —εκτός ίσως από σπάνιες εξαιρέσεις ευνοουμένων από τον τύραννο— δεν μπορούσε να φέρει όπλα. Ο κυρίαρχος δεν επέτρεπε στους σκλάβους προγόνους μας να περιφέρονται στην υπαίθρο χώρα ένοπλοι. Ύστερα, ο υποτελής πληθυσμός έπρεπε να δουλεύει σκληρά στα τσιφλίκια για να πληρώνει τους φόρους και να του περισσεύει ένα κομμάτι ψωμί για την επιβίωσή του. Την πολυτέλεια και την ευχαρίστηση του κυνηγιού, κι αν δεχτούμε ότι είχε ένα κάποιο δικαίωμα, δεν μπορούσε από τα πράγματα ούτε να την ονειρευτεί. Γιατί, στο κάτω κάτω της γραφής, δεν θα είχε ούτε τον απαιτούμενο χρόνο αλλά ούτε και τη διάθεση να πάει για κυνήγι, ύστερ' από το καθημερινό ξεθέωμα στην καλλιέργεια της γης.

Θα μου πείτε βέβαια ότι δεν κυνηγούσε —με την ευρύτερη έννοια της λέξης— ο ραγιάς της Αττικής καθόλου, μα καθόλου; όχι βέβαια, δεν το αποκλείουμε. Αλλά σπάνια, πολύ σπάνια, και με φτωχά και αναίμακτα μέσα κυνηγιού, με ράβδους, ρόπαλα ή πέτρες, με παγίδες ή δίχτυα ή με κάτι ανάλογο. Όχι δηλαδή περιμένοντας το θήραμα από τους χουγιαχτάρηδες, όχι με σκυλιά, όχι με τόξα, όχι με γεράκια, όχι έφιππος με λόγχες.

Μόνον από τότε που η Ελλάδα έγινε ανεξάρτητο κράτος, ο Έλληνας βγήκε για κυνήγι, έγινε πραγματικός κυνηγός. Μόνο από το 1830 κι έπειτα μπορούμε να μιλάμε για έλληνες κυνηγούς, με πυροβόλο μάλιστα όπλο. Ας μη ξεχνάμε ότι μέχρι τη Γαλλική Επανάσταση, το κυνήγι ήταν στην Ευρώπη προνόμιο των ευγενών. Και ότι τότε —το 1789 δηλαδή— ο Έλληνας ήταν ραγιάς, μέχρι το Εικοσιένα και ελεύθερος πολίτης ανεξάρτητου κράτους από το Φεβρουάριο του 1830.

★

★ ★

Ας δούμε τώρα ποιά ήταν η πανίδα στην Αττική, από την τουρκοκρατία ως τα τέλη του περασμένου αιώνα.

Τόσο από τα ευρήματα των σπηλαίων της Αττικής, όσο και από τα απολιθώματα του Πικερμιού μαθαίνουμε πόσο πλούσιο ήταν κάποτε το ζωϊκό της βασιλείο. Αυτό βέβαια σήμαινε και πλούσια βλάστηση, τόσο σαν ενδιαίτημα όσο και σαν τροφή των φυτοφάγων ζώων. Πραγματικά, όπως αναφέρουν οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, και αυτός ακόμη ο Υμηττός (19) ήταν κάποτε κατάφυτος και ότι άγρια θηρία φώλιαζαν στα δάση του. Αυτό φαίνεται ότι συνεχίστηκε και κατά τη ρωμαϊκή κατάκτηση, όπως βεβαιώνει και ο Οβίδιος σε μια ωδή του, αλλά και κατά τους Βυζαντινούς χρόνους. Αλλά και κατά τη Λατινοκρατία έχουμε μια κάποια εικόνα για την κατάσταση της Ν. Αττικής (27, 37, 89). Ο τόπος ήταν αραιοκατοικημένος, οι κουρσάροι λυμαινόταν τα παράλια της, αλλά ο τόπος ήταν κατάφυτος, όπως πριν.

Κατά την Τουρκοκρατία, εκτός από τη μείωση της μάστιγας της πειρατείας, ο πληθυσμός και ο τόπος δεν παρουσίασε αξιόλογες μεταβολές. Από ξένους περιηγητές των τελών του 17ου αιώνα (73, 79, 80, 82, 85, 87, 94) μαθαίνουμε ότι τα βουνά της Αττικής ήσαν κατάφυτα και ο τόπος δασωμένος. Και ότι μάλιστα στα βουνά της ζούσαν άγρια θηρία, όπως αρκούδες και λύκοι αλλά και άλλα «χοντρά» κυνήγια όπως αγριογούρουνα, ζαρκάδια, ελάφια, (αριθ. βιβλιογρ. 64, σελ. 613, 664, 693 και αρ. βιβλ. 66 σελ. 421), ζώα δηλαδή που υπήρχαν από την εποχή του Πausανία (53 832). Την επιβεβαίωση της ίδιας πανίδας της δεκαετίας του 1670 έχουμε εκατό χρόνια αργότερα (το 1765) από άλλον ταξιδιώτη (65, σελ. 295-298). Το 1806 από άλλον περιηγητή και μελετητή των δήμων Αττικής (66, Γ1, σελ. 421) έχουμε τις ίδιες περίπου πληροφορίες: ότι δηλαδή στην Πάρνηθα υπάρχουν αγριογούρουνα και σπάνια αρκούδες, ενώ αφθονούν οι λύκοι, τα ζαρκάδια, οι λαγοί κι οι πέρδικες. Τον ίδιο χρόνο, η Κερατιά έχει 20 σπίτια και στην γύρω πεδιάδα της βρίσκει κανείς άφθονο κυνήγι (80).

Από τότε, λοιπόν και μέχρι το 1821, η Αττική ήταν ένας απέραντος λόγγος και τα βουνά της ντυμένα από δρυμούς, όπως μαρτυρείται από οδοιπορικά ξένων ταξιδιωτών από τα οποία μαθαίνουμε —έμμεσα— και το φυτικό βασίλειο του τόπου. Ότι δηλαδή, μεταξύ άλλων, στα κυριότερα εξαγωγίμα (77, 78, 83, 85, 90, 92, 95) προϊόντα της Αττικής συγκαταλέγονταν τα βελανίδια, τα αγριοβελανίδια των πουρναριών, το λάδι και το μέλι. Που σημαίνει ότι ο τόπος ετούτος ήταν γεμάτος από πεύκα, βελανιδιές, ελιές, πουρνάρια και άλλους άγριους θάμνους. Δάση πυκνά και μεγάλα, δηλαδή με ιδανικές τροφές για αγριογούρουνα και αρκούδες, αφού τα μεν πρώτα τρώνε βελανίδια και οι αρκούδες τρελλαινούνται για μέλι. Τα άλλα έρχονται μόνα τους... Όπου συκιές και συκοφάγοι, όπου μέλισσες και μελισσοφάγοι, όπου απότομες κακοτράχαλες πλαγιές και θαμνότοποι πέρδικες και λαγοί, όπου ελιές και μυρτιές τσιγλοκότσουφα. Όπου ημικαλλιεργημένοι κάμπιοι (σαν των Μεσογείων) ορτύκια και τουρλιά και αγριόγαλοι

και φάσες και καλιμάνια και ό,τι άλλο καμπύσιο κυνήγι. Κι όπου όρμιοι, έλγυ, κολπίσχοι, μικρολίμνες, εκεί και υδρόβια. Και, για να μη σας κουράζω, όπου σπηλιές εκεί και αγριοπερίστερα. Κι όλα αυτά, φίλοι μου, σε μια Αττική των τριών μόλις τελευταίων αιώνων, πριν από το δικό μας, τον εικοστό.

★

★ ★

Εκτός από τα παραπάνω δεν πρέπει να παραλείψουμε έναν όχι αμελητέο παράγοντα, που επέδρασε ευνοϊκά όχι μόνο στη διατήρηση αλλά και στην αύξηση του ήδη υπάρχοντος άφθονου αριθμού των φτερωτών και των άλλων άγριων ζώων. Είναι ο ανθρώπινος πληθυσμός, ο τόσο λίγος σχετικά με την έκταση του χώρου. Από τον καιρό του Αχομινάτου, (γύρω δηλαδή στο 1200) γνωρίζουμε την κατάσταση της Αττικής και ιδιαίτερα των περιχώρων της Αθήνας. Έναν αιώνα αργότερα μαθαίνουμε, από κάποιον Ιταλό νοτάριο (89) ποιός ήταν ο τόπος, από το Πόρτο Ράφτη μέχρι την Αθήνα. Έναν ακόμη αιώνα αργότερα, γύρω στο 1400, έχουμε αρκετές πληροφορίες από τους τελευταίους Λατίνους κυρίαρχους (37) καθώς επίσης και για εποικισμό της Αττικής από τους Αρβανίτες. Από τότε και μέχρι τον Αγώνα, έχουμε κατατοπιστικές πληροφορίες από αρκετούς περιηγητές, που κατά καιρούς επισκέφθηκαν τον τόπο. Όλοι τους γράφουν για το αραιοκατοικημένο της Αττικής. Από τους ίδιους επίσης, αλλά και μετά την Ανεξαρτησία (3) ότι τόσο ο τόπος όσο και τα λιμανάκια της είχαν γίνει ορμητήρια πειρατών. Από τα παραπάνω οδηγούμαστε στο βέσιμο συμπέρασμα ότι, και για το αραιοκατοικημένο του τόπου, η Αττική θα ήταν ένας ιδανικός τόπος διαβίωσης των θηραμάτων. Και ότι οι ακτές της θα ήσαν ο παράδεισος των υδροβίων, αφού κανένας ντόπιος δεν θα τολμούσε, από τον κίνδυνο των κουρσάρων, να πλησιάσει σ' αυτά τα μέρη. Ένας λοιπόν ολόκληρος κόσμος πουλιών και ζώων, χωρίς προβλήματα διατροφής και κινδύνους, ζούσε αμέριμνος και πολλαπλασιαζόταν, μακριά από τον άνθρωπο και τις πονηρίες του, τις κακίες του.

★

★ ★

Εκείνον λοιπόν τον κυνηγετικό παράδεισο της Αττικής ασφαλώς θα τον απήλασαν οι άνθρωποι των πρώτων ελεύθερων χρόνων, οι Αθηναίοι του καιρού εκείνου μα, πότε, οι έλληνες αξιωματικοί και οι διάφοροι τιτλούχοι της αυλής του Όθωνα, ιδιαίτερα οι Βαυαροί. Ήταν η εποχή που αφθονούσαν οι λαγοί στα πρόθυρα της (τότε) Αθήνας και οι πέρδικες στο μνημείο του Φιλοπάππου και στους γύρω λόφους (10). Να τι γράφει, το 1836 ο πρόξενος της Βαυαρίας στην Αυστρία Strong: (69): «Εις την Αττι-

κὴν και ἐπὶ τῆς Πάρνηθος και Πεντέλης περιεφέροντο ἔλαφοι, ἐνῶ οἱ ἀγριόχοιροι ἐφθάνον μέχρι τῶν δασῶν τῆς Λαυρεωτικῆς... Εἰς τὸν ελαιῶνα τῶν Ἀθηνῶν ἐθηρεύοντο ἐπὶ Ὅθωνος φασιανοί».

Εἰς τὸν Ὑμηττὸ δε, (ἀπὸ τὴν Καισαριανὴν μέχρι τὸν Καρέα) σμήνη ἀπὸ πέρδικες και κοπάδια ἀπὸ λαγούς ἐβόσκαν στους πρόποδες του. Και, μάλιστα, μέχρι τα μέσα του περασμένου αἰῶνα — για φαντασθῆτε!— οἱ πρωτευουσιάνοι δὲν πῆγγαιναν τόσο... μακριά, ἀφοῦ τὸ κυνήγι ἦταν ἐξω ἀπὸ τα σπίτια τους (69).

Ὅμως, ὅσο ο καιρὸς περνοῦσε τόσο και κάτι ἀλλάζε... τα θηράματα —ὅσα ἐπέζησαν τῆς ἐκτέλεσης δια τουφεκισμοῦ— ἀποτραβήχτηκαν ἀπὸ τα ἐνάγυρω τῆς Ἀθήνας, Γουδί και Βύρωνα και Ζωγράφου και ἀλλοῦ. Πῆγγαν λίγο μακρύτερα, «βγήκαν στο κλαρί». Ἡ πληθυσμιακὴ αὐξηση εἶχε σαν ἀποτέλεσμα τὴν ἐξάπλωση τῆς πόλης και τὴ δημιουργία οἰκισμῶν και χωριῶν. Ἔτσι, και οἱ τελευταῖοι φτερωτοὶ κάτοικοι τῆς πρωτεύουσας —τα ἀρπαχτικά— ἐγκατέλειψαν τα λημέρια τους. Ἀπὸ τὸ Λυκαβηττὸ ἐφυγγαν τα κοράκια, τα γεράκια και τα κερκινέζια και ἀπὸ τα κάθε εἶδους χαλάσματα, τα περισσότερα νυχτόβια. Και, βέβαια, κι οἱ πελαργοί, που εἶδε ο Σατωβριάνδος μέσα στην Ἀθήνα, λίγο πριν ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα (80, σελ. 302-303).

★

★ ★

Φυσιολίφες που ἐρεῦνησαν τὸ φτερωτὸ κόσμο τῆς μικρῆς τότε Ἑλλάδας (10) — μιλάμε για τὸ 1860— πιστοποίησαν ὅτι υπήρχαν τότε 345 εἶδη ἀποδημητικῶν και ἐνδημικῶν πτηνῶν και ὅτι ἡ κυνηγετικὴ περιφέρεια τῆς Ἀθήνας (και ἀσφαλῶς και ἡ Ν.Α. Αττικὴ) φιλοξενούσε ὅλα σχεδόν τα εἶδη ἐκεῖνα τῶν πουλιῶν. Ἀλλὰ ἐξω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ντοκουμέντο ἔχουμε και λίγο μεταγενέστερες γραπτές μαρτυρίες, τα ἡμερολόγια κυνηγῶν (10, 62, 68) που σημειῶνουν ὅτι χτυπούσαν στα περιβόλια τους και στην Κηφισιά δεκάδες μπεκάτσες, στον Ἄλιμο υδρόβια και στις Ἀδάμες ἀγριογούρουνα! Λαγοὶ μπόλικοι περιεφέρονταν στα Κουπόνια, στα Τουρκοβούνια, στα ἀμπέλια του Χαλανδρίου (10). Ὑπάρχουν μάλιστα εἰκόνες του 1870 με κυνήγι πεδινῆς —ναί— πεδινῆς πέρδικας ὅπως και ἄλλες εἰκόνες, στην ἴδια δεκαετία, ἀπὸ κυνήγια ορτυκιῶν, λαγού και μπεκάτσας, στο ἀθηναϊκὸ λεκανοπέδιο.

Ὅταν λοιπὸν αὐτὰ γίνονταν στις περιοχές που ἀναφέραμε, ἐδῶ στη Μεσογαία και τὴ Λαυρεωτικὴ τι θα γινόταν ἀπὸ κυνήγι;

Τι θα γινόταν; Μα, ο ἴδιος ἴδιος ο γράφων εἶχε δει χαυλιόδοντες ἀγριογούρουνων σε παλαιὰ σπίτια τῆς γενέτειράς του (Λιόπεσι), που εἶχαν σκοτώσει ἄνθρωποι τῆς ἡλικίας του παπποῦ του! Ἐχουμε ἀκούσει ἀπὸ ἀφηγήσεις χτεσινῶν μόλις γερόντων κυνηγῶν και τώρα φευγάτων ἀπὸ τὴ ζωὴ για λαγούς και πέρδικες στους κατοικημένους τώρα λόφους τῆς

Παιανίας αλλά και στα κράσπεδα του τότε χωριού. Αυτά, στα τέλη του περασμένου αιώνα, πριν από 90 χρόνια! Όμως, ας ξαναγυρίσουμε στη μικρή Αθήνα της ίδιας περίπου εποχής...

Τα θηράματα και όλα τα είδη των αρπαχτικών και των άγριων ζώων κατάλαβαν ότι, με την επέκταση της πόλης, έπρεπε να φύγουν από τον τωρινό —(σας βεβαιώνουμε ότι δεν βρισκουμε πιο κατάλληλη, πιο πετυχημένη φράση)— «εσωτερικό δακτύλιο κυκλοφορίας αυτοκινήτων»— και να πάνε στο μεγάλο, στον τωρινό περιφερειακό, στο δεύτερο δακτύλιο της Αθήνας. Κατάλαβαν τα καημένα τα ζώα ότι η καλύτερή τους προστασία ήταν να πάνε κοντά στα λημέρια των ληστών! Ναι, είναι αλήθεια! Γιατί οι ληστές προτιμούσαν τους κυνηγούς από τα κυνήγια! Έτσι, η ύπαιθρος Αττική έμεινε κυνηγετικά παρθένα, όσο αλώνιζαν ο Μπίμπιζας, (ο Μεσογείτης) ο Μπάλιος, ο Νταβέλης, οι Αρβανιτάκηδες στο Πικέρμι. Η Αττική, και φυσικά η Μεσογαία και η Λαυρεωτική, ήταν ακόμη κυνηγετικοί παράδεισοι. Μέχρι τότε, μέχρι τα τέλη του περασμένου αιώνα.....

★

★ ★

Έχει γραφτεί —πολύ σωστά— (10) ότι οι πρώτοι νομοθέτες του ελεύθερου ελληνικού κράτους δεν είχαν λάβει καμιά πρόνοια για στοιχειώδη έστω κυνηγετική νομοθεσία. Και η ολιγωρία τους —ας την πούμε έτσι— εκείνη, είναι απόλυτα δικαιολογημένη. Έχει την εξήγησή της, αφού δεν ήταν δυνατό να προβλεφτεί η τόσο γρήγορη εξαφάνιση των θηραμάτων. Έτσι μπορεί να ερμηνευθεί και το γιατί οι νομοθέτες εκείνοι του νεοσύστατου κράτους, που θέσπισαν τόσους πολλούς και ποικίλους νόμους, δεν πρόβλεψαν την τόσο γρήγορη και καταστροφική εξέλιξη των κυνηγετικών μας πραγμάτων, ώστε να προλάβουν την προστασία των θηραμάτων.

Όμως, ας είμαστε ειλικρινείς. Η κυνηγετική νομοθεσία είχε περιπέσει σε χειμέρια νάρκη, σε έναν λήθαργο που κράτησε έναν περίπου αιώνα! Γιατί ο νόμος της Θήρας (άρθρα 210-217 του Ν. 4173) όπως τροποποιήθηκε, πήρε την οριστική του μορφή στις 15 Ιουλίου του 1929. Από τότε, κανείς Έλληνας πολίτης δεν μπορούσε να κυνηγεί δίχως άδεια. Αλλ' ας ξαναγυρίσουμε στη συνέχειά μας, εγκαταλείποντας τον 19ο αιώνα. Μέχρι τότε δεν είχε ριζικά αλλάξει η θηραματοπανίδα (23), εκτός από την αραίωση ως εξαφάνιση από την Ν.Α. Αττική ωρισμένων τετραπόδων, όπως της αρκούδας και του αγριογούρουνου. Στα φτερωτά, μπορούμε να πούμε ότι ο πίνακας τόσο των ενδημικών, όσο και των αποδημητικών δεν άλλαξε σημαντικά. Απλώς τα πρώτα μετατοπίστηκαν κάπως μακρύτερα από την περίμετρο της Αθήνας. Τα δάση υπήρχαν, (25) το «ημέρεμα» της γης δεν είχε αξιοσημείωτη αύξηση, οι πυρκαγιές κι η αποφίλωση είχαν έναν αργό, φυσιολογικό θα λέγαμε ρυθμό. Ο πληθυσμός και οι νέοι μικροί και ελάχιστοι

αραιοί οικισμοί δεν είχαν ή, καλύτερα, καμιά απολύτως επίπτωση είχαν στην πανίδα, εκτός από μια ανεπαίσθητη ελάττωση, μέχρι το ψυχροράγγμα του 19ου αιώνα.

Η αυγή του αιώνα μας βρίσκει την πατρίδα τραυματισμένη από τον πόλεμο του 1897 και αναστατωμένη κατά την πρώτη του δεκαετία. Οι βαλκανικοί πόλεμοι, που ακολούθησαν και στη συνέχεια ο πρώτος παγκόσμιος και η μικρασιατική τραγωδία, δεν θα πρέπει να άλλαξαν πολύ τη ζωή των αποδημητικών, και ίσως καθόλου των ενδημικών. Οι πόλεμοι ανέστειλαν την αποψίλωση, την οικοδόμηση, την εξάπλωση της Αθήνας. Οι κυνηγοί της πρωτεύουσας και του τόπου μας είχαν σημαντικά λιγοστέψει, αφού ήσαν στρατευμένοι. Οπωσδήποτε, η Αττική δεν είχε τότε θηρευτικά προβλήματα αφού, επιπλέον, δεν ήταν θέατρο πολέμου.

Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι μέχρι το 1925 τα θηράματα ήσαν τα ίδια ή έστω ελάχιστα μειωμένα, οπωσδήποτε όμως το κυνήγι στη Ν.Α. Αττική εξακολούθησε να ήταν ικανοποιητικό (36), όπως και πριν. Όπως γνωρίζουμε από αφηγήσεις γερόντων Μεσογείτων κυνηγών, το ενδημικό θήραμα δεν είχε ακόμη ελαττωθεί. Λαγοί υπήρχαν παντού, ο Μεσογείτικος κάμπος φιλοξενούσε αρκετά ντόπια ορτύκια, σιταρήθρες και γαλιάντρες. Στο Ντράφι φώλιαζαν αρκετά τρυγόνια και στις παραθαλάσιες σπηλιές συναντούσε κανείς κοπάδια από αγριοπερίστερα. Ο Υμηττός και η προς τα νότια ορεινή συνέχειά του, (Προφήτης Ηλίας, Μαυροβούνι, Σέσι, Πανί κ.ά.) «κρατούσε» — κατά την κυνηγετική έκφραση, αρκετές πέρδικες και λαγούς. Οι λύκοι ήσαν ακόμη στην Πεντέλη. Λέγεται ότι εξαφανίστηκαν το 1916 κατά τη μεγάλη πυρκαγιά του Τατοΐου. Τα τσακάλια, μικρό παιδί τότε, λές και τ' ακούω ακόμη, εκεί στα Γλυκά Νερά, το 1925-1928.

Όσο για τα αποδημητικά, τι να πούμε! Κατά τη δεκαετία του 1920 (ίσως επειδή ο παγκόσμιος πόλεμος, που έληξε το 1918 άφησε τα αποδημητικά στην ησυχία τους) σύννεφα φτερωτού κόσμου περνούσαν τις βαρυχειμωνιές από το Μεσογείτικο ουρανό. Σμήνη από μεγάλα πουλιά, χήνες και πάπιες — ανάλογα με τα κρύα — «έπιαναν» στη Ν.Α. Αττική ή τη διάβαιναν, πηγαίνοντας προς τα νότια. Ο κάμπος «έπηξε» από τουρλιά, καλημάνια και φαρόνια. Οι μπεκάτσες σεργιάνισαν στα περιβόλια, μέσα στα χωριά μας. Οι γύρω λόφοι τους ήσαν γεμάτοι από κυριαρίνες, τσιχλοκότσιφα και φασοπερίστερα σε κοπάδια.

Αλλά τι να πούμε και για τους τόπους που έπιαναν τα αυγουσιτιάτικα περάσματα! Για τη Βουλιαγμένη και τη Βάρκιζα και τη Βάρη. Για το Κίτσι, τη Λουμπάρδα, του Μπαράκου, τον Άγιο Δημήτριο. Για του Μελισουργού. Κάθε δέντρο και δυο-τρία τρυγόνια!

Όμως, το κυνηγετικό όργιο των περασμάτων λάβαινε χώρα στη Λαυρεωτική. Στο Θυμάρι, στο Χάρακα, στα Λεγραινά, στην Αγριλέζα, στην Καμάριζα, στη Σούριζα, στον Προφήτη Ηλία, στην Πλάκα. Χαλούσε ο κόσμος τον Αύγουστο και το Σεπτέμβριο από τρυγόνια και ορτύκια, κυρίως. Χώρια από μελισσοφάγους, συκοφάγους, μυρμηγκοφάγους, τσαλαπετεινούς, νυχτοπάτες, χρυσοκαρακάξες, σούρτες, ορτυκομάνες. Τα θυμάμαι εκείνα τα χρόνια, σαν σε όνειρο!

Αναφέραμε μόνο μερικούς τόπους, τους πιο γνωστούς, τους πιο χαρακτηριστικούς. Μα κι οι άλλοι δεν πήγαιναν πίσω, ανάλογα με τον καιρό. Πουλιά κι αγρίμια υπήρχαν παντού. Τσακάλια, αλεπές, ασβοί, λαγοί στα Γλυκά Νερά, στο Γαρηττό, στο Πικέρμι, και στο Πουμπάκχι του Χαρβατιού. Μπεκάτσες και τρυγόνια και λαγούς κρατούσαν οι «τζούμπες» του Καμπά, η Χαλιδού, η Μπουρμπουτσάνα, η Μερέντα, παντού. Είναι αδύνατο να θυμηθούμε όλους τους γνώριμους αττικούς κυνηγότοπους.

Από υδρόβια και παρυδάτια; το Σούλι βέβαια είχε τα πρωτεία αλλά και η υπόλοιπη Ν.Α. Αττική ακτή, αρχίζοντας από τη Ραφήνα, είχε παπιά. Αραφηνίδες αλές, θαλασσολίμνες της Αλυκής και της Λούτσας. Πιο πολλά στο Λιβάδι, στο Λυκουμπούτι, στους βούρκους της Βραώνας και στο Μπρασά. Στο Δασκαλειό και στο Τουρκολίμανο. Στη Βαλομάντρα των Καλυβιών. Στη Λυκούρεζα, όπου τώρα το Λαγονήσι. Αλήθεια, γιατί Λυκουμπούτι, γιατί Λυκούρεζα; γιατί Λαγονήσι; κι αν ακόμη υποθέσουμε ότι το τελευταίο τουτο δεν είχε λαγούς, θάχε αγριοκούνελα, όπως είχαν πριν απ' το παγκόσμιο σίφουνα τα νησιά του Αη-Νικόλα στην Αλυκή, του Πατρόκλου, του Σαν Τζώρτζη, και τ' άλλα ρημονήσια

★

★ ★

Το δεύτερο τέταρτο του αιώνα μας αποτελεί ορόσημο για τα κυνήγια στη Ν.Α. Αττική. Η Μικρασιατική τραγωδία, ο 2ος Παγκόσμιος Πόλεμος, η Κατοχή και ο Εμφύλιος φέρνουν ξεσπιτωμένους και δυστυχημένους, φέρνουν κόσμο και κοσμάκη στην Αττική. Το λεκανοπέδιο γεμίζει από κόσμο, η ύπαιθρος χώρα σπέρνεται με οικισμούς και σκόρπια σπίτια. Στις ακτές τα οικήματα φυτρώνουν σαν τα μανιτάρια. Ο πληθυσμός διπλασιάζεται, τριπλασιάζεται. Οι κυνηγοί επίσης. Τα όπλα, τα καφούλια και οι πυρίτιδες τελειοποιούνται. Η γη, με τα προστατευτικά αγροτικά μέτρα της δεκαετίας του είκοσι, αποδίδεται στους γεωργούς. Τα δάση καλούνται, το άγριο εκχερσώνεται, ο τόπος ημερεύει, στενεύει. Δεν υπάρχει πια καταφύγιο για τα θηράματα, ιδιαίτερα τα αποδημητικά. Έτσι, τα άγρια φεύγουν, αποτραβιούνται, ελαττώνονται, εξαφανίζονται. Και αυτοί οι αετοί αποχαιρετούν τους απορρώγες βράχους του Υμηττού.

★

★ ★

Το τρίτο τέταρτο του αιώνα δίνει τη χαρακτηριστική βολή στην ασπαιρούσα θηραματοπανίδα της Ν.Α. Αττικής. Η τεράστια μηχανική πρόοδος είχε σαν συνέπεια την ανάλογη μηχανική καλλιέργεια. Η ανάπτυξη του οδικού δικτύου οδηγεί μέσα σε λίγα λεπτά στην επίσκεψη του κυνηγού ως την τελευταία εσχαιά. Η Αττική δεν έχει πια ανάγκη από καλοκαιριάτικο νυχτερινό φως, αφού οι πυρκαγιές καταυγάζουν τραγικά τον ορίζοντα, κατατρώγοντας και τα τελευταία πράσινα αλλά χαριτωμένα κουρέλια της, που φορούσε με τόση αγάπη στο σώμα της. Τώρα δεν εγκλωβίζονται από το πυρ το εξώτερον μόνο τ' αγρίμια, τώρα καρβονοποιούνται και ανθρώπινα σώματα και οικόσιτα και σπίτια. Η εγκατάσταση των βιομηχανιών ανάμεσα σε ανθρώπους - ασπάλακες, συνεχίζει ασταμάτητα 'το δρόμο της. Ο θόρυβος και η αιθάλη μεγαλώνουν, επιβάλλονται, θριαμβεύουν. Ο ρύπος έγινε πια μόνιμος βραχνάς στην αγχώδη ζωή μας. Τώρα ο άνθρωπος συνειδητοποιεί τι έκανε με την αδίστακτη, άκριτη τακτική και την ξέφρενη επισυσώρευση γνώσεων, που δεν έχουν πάντοτε αρμονική σχέση με την κοινή λογική. Ονειρεύτηκε έναν κόσμο καλύτερο για τον εαυτό του και βρήκε στο δρόμο του, πριν από τη θανά του τα λάθη που έκανε, προσπαθώντας μάταια να τα τακτοποιήσει τώρα, να τα φέρει σε έναν κάποιο λογαριασμό. Να και ένα κλασικό παράδειγμα, που απορούμε πώς δεν έχει επισημανθεί όσο πρέπει και δεν έχει μεγεθυνθεί όσο του ταιριάζει. Είναι αυτό, το τεράστιο λάθος που χαρακτηρίζει το τρίτο τέταρτο του αιώνα μας. Τα φάρμακα. Τα οποιαδήποτε φάρμακα, που δηλητηρίασαν τη ζωή μας. Και την οικολογία.

Αναφέρομαι εδώ —δεν επεκτείνομαι— στην αλόγιστη, στη χωρίς προηγούμενο κατάχρηση των γεωργικών φαρμάκων. Πιστέψαμε ότι ραντίζοντας και πασπαλλίζοντας φύλλα σώζουμε την παραγωγή χωρίς να σκεφτούμε αν το φυτοφάρμακο είναι πραγματικά φάρμακο για τον ένα και μοναδικό και με προμετωπίδες σκοπό μας ή μήπως είναι ταυτόχρονα και δηλητήριο για τη ζωή μας. Γιατί, μ' αυτό τον τρόπο, χάσαμε όχι μόνο τα θηράματα και τη χαρά και την άσκηση και την άγρα και το άθλημα, μα κερδίσαμε, με τη λαμπρή κουταμάρα μας, στο να φτιάξουμε ένα απέραντο νεκροταφείο, μέσα σε μια καταπράσινη έκταση. Εννοούμε και τους φτερωτούς τραγουδιστές. Επειδή, χάρη στην υπερβολική κι άκριτη χρήση των γεωργικών φαρμάκων, δεν χάσαμε μόνο τα κυνήγια, μα χάσαμε ολότελα και τον υπέροχο κόσμο των ωδικών. Έτσι εξαφανίστηκαν οι καρδερίνες κι οι σπίνοι και τα σκαρθιά και τα φανέτα κι οι κορυδαλλοί και οι γαλιάντρες. Αυτά τα πλάσματα, όπως γίνεται αντιληπτό, δεν χάθηκαν ούτε από τη σύγχρονη καραμπίνα του κυνηγού, ούτε από την απόχη, ούτε από την ιξόβεργα, ούτε από τα άλλα και παλαιά μέσα αιχμαλώτισης ή εκτέλεσης. Χάθηκαν κυρίως από τα γεωργικά φάρμακα που, αφού τα χρησιμοποιήσαμε ασύστολα και άμετρα, είδαμε ότι είναι δηλητήρια και τώρα που μεταβάλλ-

λαμε το τοπίο σε πλήξη και σιγή, τώρα σπεύδουμε, σπασμωδικά αλλά μάταια, να το διορθώσουμε.

Αγαπητοί μου, τα χελιδόνια κι ο γκιώνης δεν πήγαν να σταθούν στη μπούκα του ντούφεκιού. Τις νυχτερίδες και τους κοκκινόλαιμης δεν τους έφαγαν τα σκάγια. Οι πεταλούδες κι οι μέλισσες δεν πιάστηκαν με απόχη ή με παγίδες. Οι τσίχλες και τ' αγριοπερίστερα δεν ελαττώθηκαν μόνο από τα όπλα και τις βελτιώσεις της βλητικής. Δηλητηριάστηκαν από εμάς, τα δηλητηριάσαμε εμείς. Κατά ένα τουλάχιστο μεγάλο μέρος.

Φυσικά, κανένας δεν αρνείται ότι η χρήση των γεωργικών φαρμάκων δεν είναι αναγκαία, δεν είναι αναπόφευκτη. Ο καθένας μας γνωρίζει καλά ότι, χωρίς τα φυτοφάρμακα, η προστασία των φυτών αλλά και η απόδοσή τους είναι επιβεβλημένη, αφού η φυτική ζωή διασώζεται, το αγαθό προστατεύεται και το φυτικό προϊόν γίνεται προσιτή τροφή σε όλους. Αφού, τέλος, η χρησιμοποίηση των γεωργικών φαρμάκων είχε και θα έχει σαν αποτέλεσμα να σωθούν μυριάδες μυριάδων ανθρώπινων υπάρξεων από τον υποσιτισμό και απ' αυτόν ακόμη το θάνατο από την πείνα. Να φτάσουμε ακόμη πιο «συναισθηματικά, πιο εξωπραγματικά (!)». Τα φυτοφάρμακα, σαν μυκητοκτόνα, ιοκτόνα ή βακτηριοκτόνα, σαν εντομοκτόνα ή ζιζανιοκτόνα, προστατεύουν το δέντρο, την πόη, το άνθος, τον καρπό, το πράσινο. Χαρίζοντας έτσι ένα περισσότερο «στίλβον» πράσινο, μιαν ανοιξιιάτικη φύση στολισμένη σαν νυφούλα και γενικά γελούμενη, πνιγμένη από άνθη και ευωδιές, και με όλες τις αποχρώσεις του απίθανου φάσματός τους. Δίνοντας, έτσι, στο δέντρο μια ρωμαλεότητα, στο φυτό μια ανάπτυξη εφηβείας. Σαν συμπέρασμα, τα φυτοφάρμακα είναι απαραίτητα για λόγους οικονομικούς, ανθρωπιστικούς, αισθητικούς, οικολογικούς. Ναι, οικολογικούς, αλλά... αλλά μονόπλευρους.

Βέβαια,... δεν κομίζουμε γλαύκα... (που να τη βρούμε, άλλωστε!) Υπενθυμίζουμε κάτι που ο άνθρωπος χιλιάδες χρόνια τ' άκουσε και άλλα τόσα κώφευσε. «Μηδέν άγαν» —έλεγαν— «παν μέτρον άριστον»— τόνιζαν κάποιοι παλαιοί. Το αποτέλεσμα όμως τόσων αιώνων έπεσε στο κενό. Και,... Αλλά θυμηθήκαμε τις Κασσάνδρες και σταματάμε...

Όμως...

Όμως, πρέπει να φάξουμε να βρούμε τον κοινό νου. Γιατί πίσω από μια αλόγιστη χρήση, υπάρχει μια φυσική, λογική ανταπόδοση. Θριαμβεύσαμε για το Ντί-ντί-τί. Ελαττώσαμε — δεν εξαλείψαμε, προσοχή, δεν «ξεπατώσαμε» την ελonoσία. Και είδαμε, κάνοντας τους λογαριασμούς, ότι τα «συν και τα μελον» ήσαν κάπως μπερδεμένα. Και σκεφτήκαμε, πώς θα προχωρήσουμε από δω και πέρα. Αυτό ναι, έπρεπε να γίνει, επειδή είναι μια αναγκαστική διόρθωση, είναι ομολογία, είναι αν θέλετε πρόνοια, είναι οπωσδήποτε πρόοδος.

Αυτή η πρόνοια, η σε κάθε βήμα πρόοδος και ταυτόχρονα ελεύθερη

αυτοκριτική, οδηγεί προς τα εμπρός, προς κάτι πιο καλύτερο κι ελπιδοφόρο κι ανθρώπινο. Άγνωστος αριθμός κοκκοφάγου θηράματος — περιστεριών, περδίλων, ορτυκιών— άγνωστος αριθμός υδροβίων και παρυδατίων, ιδιαίτερα σε εκβολές ποταμών ή κλειστούς κόλπους βιομηχανικών περιοχών — εκατόμβες αναρίθμητες φτερωτού κόσμου και κοσμημάτων της φύσης «Άϊδι προΐαφεν» ο επιστημονικός θρίαμβος της βιομηχανίας των ζωο-και πτηνοκτόνων γεωργικών φαρμάκων.

Βέβαια, αρκετά —ίσως υπερβολικά— γράψαμε για τον επιάλτη των φυτοφαρμάκων. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι και μεις, αμέτοχοι στο ότι συμβαίνει γύρω μας «άβουλοι, μοιραίοι» κατά τον ποιητή, δεν επιχειρήσαμε να αντιδράσουμε όσο πρέπει (το όσο πρέπει για μας σημαίνει κάτι το σχεδόν απόλυτο, προκειμένου οι πάρα πολλοί του δικαίου να κατισχύσουν επί τέλους των πάρα πολύ λίγων του αδικού) — δεν αντιδράσαμε, λέμε, και στη λαθροθηρία. Και στη διατήρηση των βιοτόπων. Και στον «ανεξέλεγκτο» όρο του τι σημαίνει να είμαι κυνηγός. Και στην παρανομοθηρία. Και στην απαγόρευση ορισμένων περιοχών, επι ορισμένο χρονικό διάστημα, της θήρας. Και στον εμπλουτισμό άλλων περιοχών από θηραματοπανίδα καλλιεργημένη, με σωστό προγραμματισμό. Στην «κοινωνική Πρόνοια» για τον κυνηγετικό πλούτο, στο «Εθνικό Σύστημα Υγείας Θήρας και θηραμάτων» (ας το πούμε Ε.Σ.Υ.Θ.). Τα άλλα, η αύξηση του αριθμού των κυνηγών, οι κλιματολογικές συνθήκες, οι κακές εποχές που επηρεάζουν την θηραματοπανίδα, οι βιότοποι (στεριάς και υγρού στοιχείου) είναι θέματα που μπορούν να διορθωθούν, με το χρόνο. Τίποτα δεν χρειάζεται τόσο πολύ, όσο η καλή θέληση, η δουλειά, η γνώση, η κατανόηση και η συνεργασία.

Γνωρίζουμε πολύ καλά ότι θλιβουμε τον αναγνώστη και μαντεύουμε ίσως τι θα σκεφθεί τώρα, που τελειώνουμε το άρθρο τούτο κατ' αυτό τον τρόπο. Όμως πρέπει να ομολογήσουμε με θάρρος, ότι όλοι εμείς, ανεξάρτητα όλοι, συντελέσαμε στο να χαθεί αυτή η ασύγκριτη ομορφιά του τοπίου, ιδιαίτερα αυτού του αττικού τοπίου. Κάναμε ότι μπορούσαμε χειρότερο, δυνατότερο, προχειρότερο, για να το αλλοιώσουμε, για να το χαλάσουμε, για να το καταστρέψουμε... Ας καμαρώσουμε τώρα όλοι μας (και ο καθένας μόνος του, χωριστά) τα έργα μας. Όλοι μας έχουμε — όλοι μας, (το τονίζουμε, κι ας μη ζητάμε δικαιολογίες, γιατί η ανευθυνότητα είναι κι αυτή μια μορφή αδικήματος) μια ευθύνη για την τωρινή μας κατάσταση. Όλοι μας, είμαστε υποχρεωμένοι να δούμε και να δηλώσουμε —με περιφάνεια ή ντροπή— τα έργα μας, στα οποία εκούσια ή ακούσια, λίγο ή πολύ ο καθένας μας, συντελέσαμε να γίνουν έτσι όπως έγιναν.

Εμείς τουλάχιστο παρατηρήσαμε ότι τα φυτοφάρμακα «πρασίνισαν» τη ζωή μας. Βλέπουμε π.χ. έναν (μεσογείτικο) κάμπο καταπράσινο, από την εντατική καλλιέργεια. Αντικρύζουμε πού και πού ένα δάσος. Όμως...

Όμως όταν διαβαίνουμε την έκτασή του νιώθουμε σαν κάτι να λείπει, ένα κάποιο αόριστο συναίσθημα, που μας φέρνει θλίψη. Σαν νάμαστε μόνοι, θανάσιμα μόνοι. Από την απόλυτη σιγή. Κάτι σαν σε κοιμητήρι... Λείπουν οι κινήσεις, οι φωνές. Λείπει ο κόσμος, οι φυσικοί κάτοικοι του κάμπου, του δάσους. Λείπει το τραγούδι, η χαρά.

Σαν μια πρωτεύουσα π.χ., όπως η Αθήνα, που τα έχει όλα έτοιμα για να δεχτεί τους ανθρώπους της. Χτίρια, συγκοινωνίες, δρόμους, μουσεία, βιβλιοθήκες, πολιτιστικά κέντρα, ηλεκτρισμό, ύδρευση, αποχέτευση. Μια πόλη που περιμένει μάταια τους κατοίκους της, μια πόλη χωρίς φωνή, χωρίς κίνηση. Σε μας τουλάχιστο, δε θα μας άρεσε καθόλου η ιδέα να ζούμε σε μια τέτοια βουβή, μουγκή, θλιμένη πόλη, που τα έχει όλα εκτός από τους κατοίκους τους, τη ζωή τους, που είναι και δικιά της ζωή. Έστω και σε μια πόλη που αργοπεθαίνει.

Πώς κατορθώσαμε να φτιάξουμε έναν τέτοιο κόσμο που να νιώθουμε τόσο μόνοι, είναι κάτι που ακόμη πασχίζουμε να βρούμε μια λύση. Πώς κατορθώσαμε να καταντήσουμε έτσι αυτό τον τόπο, εμείς τουλάχιστο, δεν μπορούμε να το καταλάβουμε. Και οι καλύτεροι αρχιτέκτονες της καταστροφής αν θα ήμαστε, τόσο τέλεια δεν θα τα καταφέραμε!

Δρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Αθάνα Γ. Στον καστανόλογγο. «Κυνηγ. Νέα» Μάρτιος 80 (σ. 20)
- 2) Αποστολίδου, Ν.Χ.: Τα ωφελιμότερα πουλιά της Ελλάδος. Συλ. προς διάδοσιν ωφελ. βιβλίων. Αρ. 5 (1900).
- 3) Αρχαία, Γενικά Κράτους: Ληστές-Ληστέες, περιεχόμενα Τόμοι 14 1' και 14 Β
- 4) Αριστοτέλους: (Εκδ. Πάπυρος): α) Φυσικά β) Περί ζώων Ιστορίας.
- 5) Αριστοφάνη: α) Ιππής (Εκδ. Πάπυρος)
- 6) Αριστοφάνη: β) Σφήκες (Εκδ. Πάπυρος)
- 7) Αριστοφάνη: γ) Ορθίνες (Εκδ. Πάπυρος)
- 8) Αρριανού, Ανάβασις.
- 9) Γερμανού, Ν. Ο βίος των ζώων. Εκδ. Ελευθερουδάκη.
- 10) Γεωργαντά, Φ. Παληά κυνήγια στην Αθήνα. «Κυνηγετικά Νέα» 15/10/1932, σελ. 4-5.

- 11) Γρανίτσα, Στεφ. Τα άγρια και τα ήμερα του βουνού και του λόγγου. Ελευθερουδάκης, 1921, σσ. 190.
- 12) Δασκαλάκη, Βασ.: Τα πουλιά της Ελλάδος. Σειρά άρθρων στο μην. περιοδικό «Κυνηγετικά Νέα» από το έτος 1933 ως το 1938.
- 13) Δροσίνη, Γ: «Κυνηγ. Νέα» 1980 και 1982.
- 14) Εβλιά, Τσελεμπή: Τα Αττικά του Ε. Τσελεμπή. (Μετ. Κ. Μπίρη) Αθήνα 1959.
- 15) Ευριπίδου: Ιππόλυτος
- 16) Ευριπίδου: Φοίνισσαι.
- 17) Ευρυπίδου: Ιφιγ. εν Αυλίδι.
- 18) Ησιόδου, Έργα και ημέραι. Εκδ. Ζαχαρόπουλος.
- 18 β) Θουκυδίδου — Θεμιστοκλής και Γυναικών αρεταί.
- 19) Καλλέργη, Διδώ. Ο Υμηττός, Αθήναι 1948.
- 20) Κανέλλη, Αντ.: Δάση χωρίς χλωρίδα και Βιότοποι χωρίς ζωή. «Ελλην. Θέματα» εις «Κυν. Νέα» Δεκ. 1970.
- 21) Καραλέκα, Ηρακλή: Αγρίμια και πουλιά του τόπου μας.
- 22) Καρκαβίτσα, Ανδρέα. Μια μονομαχία με το λύκο «Κυνηγ. Νέα» Ιούνιος 1979.
- 23) Κασσαβέτη, Δ. Παλιά κυνήγια στην Αθήνα (Ημερολ. Α. Σκυλίτση, 1885-1899). «Κυνηγ. Νέα», 15 Ιουλ. 1933.
- 24) Κονδυλάκη, Ιω. Κυνηγετικοί άθλοι του Κ.Ν. «Κυνηγ. Νέα» Δεκ. 1950.
- 25) Κοντού, Π. Δάση και πολιτισμός. Αθήνα 1906, σσ. 370 (πρβλ. «Κυν. Νέα» Μάρτιος 1982.
- 26) Κουκουλέ, Φ. Βυζαντινών βίος και πολιτισμός. τ. Ε1 «Θήρα» σ. 336-423. Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1952.
- 27) Κωνσταντινίδου, Γ. Ιστορία των Αθηνών — Αθήνα 1876.
- 28) Λαπόρτ, Γ. Ξενοφώντος «Κυνηγετικός» — «Κυνηγ. Νέα» 1/12/1933.
- 29) Λουκοπούλου, Λουίζα. «Αττική» Εκδ. Εθνική Τράπεζα Ελλάδος.
- 30) Λυκούδης, Ε: Τα κυνήγια του λόγγου. «Κυνηγ. Νέα» 15/8/33 σ. 10.
- 31) Λυκούδης, Ε: Οι Ρειτοί. «Κυνηγ. Νέα» 15/12/33, σελ. 7.
- 32) Μαρινάτος, Σπ. «Κυνηγετικά Νέα» έτη 1932 ως 1940.
- 33) Μελά Σπ. Το λιοντάρι της Ηπείρου (βιβλ. Αλή Πασά).
- 34) Μελά Σπ. Ανοιξιάτικη συμφωνία, «Κυνηγ. Νέα» Απρ. 70.
- 35) Μελά Σπ. Κελαϊδισμοί «Κυνηγ. Νέα» Μάιος 74.
- 36) Μεσόγεια. Παλιά Κυνήγια στα Μ. «Κυνηγ. Νέα» 15-8-32, — 15-9-1932, — 15-10-1932, — 15-11-1932, — 15-7-1933 — 15-8-1933, — Φεβρ. 37, — Απρ. 1936 — Σεπτ. 37, Απρ. 39, — Μάρτ. 49 (σ. 268), — Ιουν. 48 (σ. 361), — Δεκ. 1948 (σ. 188), — Μάιος 1949 (σελ. 354), — κ.ά.
- 37) Μάλλερ, Γ: Η Φραγκοκρατία στην Ελλάδα «Ελλην. Γράμματα, Αθήνα 1960 μετ. Α. Φουριώτη.

- 38) Μίχου, Απ.: α) Το κυνήγι του λαγού στην αρχαιότητα. «Κυνηγ. Νέα» 1982. και β) Το κυνήγι των αγρίων θηρίων στην αρχαιότητα «Κυνηγ. Νέα» Ιαν. 1983.
- 39) Μυλωνά, Π.: Κυνήγια της Ελλάδας. Αθήνα 1978.
- 40) Νιρβάνα, Π. Θηριολογία, Κ.Ν. Μάρτιος 1960.
- 41) Ξενοφών: Κύρου Παιδεία (Εκδ. Ελλ. Βιβλ.)
- 42) Ξενοφών: Κύρου Ανάβασις.
- 43) Ξενοφών: Ελληνικά.
- 44) Ξενοφών: Κυνηγετικός.
- 45) Ομήρου Ιλιάδα: Εκδ. Πάπυρος.
- 46) Ομήρου Οδύσσεια (Εκδ. Πάπυρος).
- 47) Ορλάνδου, Α: Προστομιαίον του μουσείου Ηρακλείου (Αρχαιολ. Δελτίον, Θ' 190, 1924-25).
- 48) Ουράνη, Κώστα: Κυνήγι και φυσιολατρεία. «Κυνηγ. Νέα» Μάρτιος 1979.
- 49) Ουράνη, Κώστα: Κυνήγι πετροπέρδικας. «Κυνηγ. Νέα» Απριλιος 80
- 50 Ουράνη Κώστα: Ένα κυνήγι αγριοχοίρων, Μάιος 1980 κ.επ.
- 51) Παπαδοπούλου Κεραμέως, Α. Ανάλεκτα Ιεροσολυμ. σταχυολογίας 4, 1.
- 52) Παπαδούκας, Π: Ο κυνηγός με τον προβολέα «Κυνηγ. Νέα» Νοέμβρ. 1970.
- 53) Παπαχατζή, Ν. Πausανίου Αττικά «Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.».
- 54) Πausανίου Αττικά Εκδ. «Πάπυρος» 1953.
- 55) Πausανίου Ηλειακά, Εκδ. Πάπυρος 1958.
- 56) Πήτερσον κ.ά. Τα πουλιά της Ελλάδας και της Ευρώπης Εκδ. «Χρυσός τύπος», 1981
- 57) Πλάτωνος: Νόμοι (Ετ. Ελλ. Εκδόσεων).
- 58) Πλουτάρχου Θεμιστοκλής. Εκδ. Πάπυρος.
- 59) Πλουτάρχου Γυναικών αρεταί Εκδ. Πάπυρος.
- 60) Ποταμιάνου, Θ.: Ο κυνηγός «Κυνηγ. Νέα», 1980.
- 61) Ρισπέν, Ζ: Μεγ. Ελλην. Μυθολογία. Εκδ. Φυτράκη τ.2.
- 62) Σαββίδου Πάνου, Κυνηγ. Αναμνήσεις-Σούνιον. «Κυνηγ. Νέα», Νοέμ. και Δεκ. 1937., Ιαν. Φεβρ.-Δεκ. 1938, Ιαν. Φεβρ. Μαρτ. 1939.
- 63) Σατωβριάνδου Οδοιπ. (Μετ. Εμ. Ροίδη 1860) Εκδ. Τολίδη τομ. 2.
- 64) Σιμοπούλου, Κυρ: Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα. Τομ. Α' α) σελ. 613 β) σελ. 664, - γ) σελ. 693.
- 65) Σιμόπουλου, Κυρ: Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα. Τόμ. Β'. α) σελ. 295., - β) σελ. 675.
- 66) Σιμόπουλου, Κυρ: Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα. τόμ. Γ1 και Γ2 . α) - σελ. 79, - β) σελ. 421.
- 67) Σιμόπουλου, Κυρ.: Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα τόμ. Γ2. α) σελ. 249 -

- 68) Σκυλίτση, Α. (ημερολόγιο) Παληά κυνήγια στην Αθήνα. «Κυνηγ. Νέα» 1-15 Ιουλίου 1933
- 69) Σούλη, Β.: Ο ρόλος των δασών κατά την Επαν. του 1821. «Κυνηγ. Νέα» Μάρτιος 1971.
- 70) Στεφάνου, Τάσου: Τα κυνήγια στην Ελλάδα το 1700-1800 «Κυνηγ. Νέα» Απρ. 1982.
- 71) Συνοδινού Ελευθ.: Μείωσις της θηραματοπανίδος. Τα αίτια που την προκαλούν. «Κυνηγ. Νέα» Δεκ. 1978.
- 72) Συνοδινού Ελευθ.: Ο εμφανιζόμενος κίνδυνος εις τα θηράματα εκ της χρήσεως γεωργικών φαρμάκων «Κυνηγ. Νέα» Ιούνιος 1972.
- 73) Τσελεμπή, Εβλιά: Τα Αττικά του Ε.Τ. Μετ. Κ. Μπίρη.
- 74) Φαλτάιτς, Το αγριογούρουνο «Κυνηγ. Νέα» 15/9/1933.
- 75) Φαλτάιτς, Κ.: Χαμένος στο βούρκο. «Κυνηγ. Νέα» 1/12/1933.
- 76) «Χρυσός Τύπος». Εκδ. Οργ.: Ο κόσμος των φυτών και των ζώων. Τομ. 2 και 4 (περιεχόμενα).
- 77) About, Edm: La Grèce contemporaine. Ed. Hachette, Paris 1885. (μεταφρ. Ελλην. Εκδ. Τολίδη).
- 78) Beaujour, Felix: Tableau du commerce de la Grece Paris (Μετ. Ελλ. Εκδ. Τολίδη).
- 79) Chandler, R.: Travels in Asia Minor and Greece. London 1817.
- 80) Chateaubriand, F.A. Itineraire de Paris à Jerusalem Paris 1811 (Μεταφρ. Ελλην.-Εκδ. Τολίδη).
- 81) Clarke, E.D. Travel in various countries of Europe... Part the second, Greece,... London 1812.
- 82) Collignon, M.: Le consul J. Giraud et sa relation de l' Attique au XVIIeme siècle. Ex.Mem.Ac.Ins.B.Lettres Tome 39, Paris 1913.
- 83) Dodwell, Ed.: Classical and Topographical tour trough Grèce London 1819.
- 84) Gotch, A.F.: Birds and their latin names explained, Blandford Press. London. 1981, σ.σ. 348.
- 85) Guilletère, George guillet de: Athènes ancienne et nouvelle à l'etat present de l'empire de Turks. Paris 1675.
- 86) Hughes, Th. Sm.: Travel in Greece and Albania (1820) and Sec.Ed. London 1930.
- 87) Leake, W.M.: Researches in Greece (London 1814) and Topography of Athens. (London 1821).
- 88) Magni, C.: Relatione de la città d'Atene colle provincioe del Attica, Focia, Beotia et Negreponte. Parma 1688.
- 89) Martoni Nic. de: Liber pelegren. ad loca Sancta. Rev. d'Orient Latin, vol. 3, Athenes 1895.

- 90) Maurer, G.L.von.1 Das Griechische Volk, Heidelberg 1835 (Ελλ. Εκδ. Τολ(δη)
- 91) Peterson, R, Mount fort G. and Hallom P.A.D. A fild Guide to the Birds of Britain and Europe. Collins Publ. London.
- 92) Randolph, B.: The present state of Morea with a description of the city of Athens. London 1687.
- 93) Ross, Lud.: Erinnerungen und Mittheilungen aus Griechen land. Berlin 1863 (Ελλ. Μετ. Εκδ. Τολ(δη).
- 94) Spon, J: Voyage d'Italie, de Grèce et du Levant, fait aux années 1675 et 1676 (Lyon, 1675).
- 95) St'astny, K: Songbirds. Hamlyn Ed. London etc. p.p. 215 (1980).
- 96) Thiersch. Fred.: L'état actuel de la Grèce Leipzig, 1833 (Μετ. Ελλ. Εκδ. Τολ(δη).
- 97) Warren,M. Shore lines. Hodder and Stoughton Ed. London 1984 p.p. 128.
- 98) Yeatman, L.J. Histoire des Oiseaux d' Europe, Bordas, Paris (1971).
- 99) Yeatman, L.J. Atlas des Oiseaux nicheurs de France S.N.P.N., Paris (1976)
- 100) Bennett, Linda. Garden Birds. P.S.P.B. Books, Hamlyn, London (1978).
- 101) McGullagh, Sheila: Where Wild Geese Fly. Hart-Davis Ed. (1981).
- 102) Cambell, Bruce. The dictionary of Birds. Peerage Books, London (1974).
- 103) Felix Jiff: The illustrated book of birds. Octopus Ed. London (1984)

Summary

HUNTING IN S.E. ATTICA

Reference is made to the fauna of S.E. Attica since the war of independence of Greece to date (1830-1985).

A brief opening reference is made to the fauna that existed in ancient times in the same area.

The conclusions are summarized as follows:

A few years after Greece gained its independence, 245 species of birds had been catalogued in Attica. (Both indigenous and migratory), as well as a large number of quadruped animals. Their number throughout the 19th century remained without significant changes in this sparsely populated region of the nation's capital (10.000 inhabitants).

During the first quarter of our century (1900-1925) their number is progressively reduced. The causes behind this are probably to be found among the following reasons: Usage of firearms and the second World War, especially insofar as migratory birds are concerned which had their sanctuaries in the central, north (Scandinavia) and north-east Europe (Russia), but no less in the Macedonian front (plains and lakes of Epirus and Macedonia).

After the beginning of the second quarter of our century comes the disappearance from south-east Attica of Bustard (otis) and geese (Anser), as well as of wild boar, antelope, wolves, deer and jackals, while the other indigenous birds (partridge, (Alectoris, Perdix) quail, turtle Dove (Coturnix, streptopelia), as well as birds of prey, such as eagles, etc.) retreat or disappear.

As of the middle of our century, fauna is still further reduced up to the point of the present time when it has completely disappeared. Main reasons for this are the increasing number of hunters, loose hunting regulations, improved technology of firearms, but mostly the increasing land development and forest fires.

Dr. GEORGE D. HADJISOTIRIOU
M.D., PH.D